

Education at a Glance 2008: OECD Indicators

Summary in Turkish

Bir Bakışta Eğitim 2008: OECD Göstergeleri

Türkçe Özet

- Bir Bakışta Eğitim, OECD'nin eğitim alanında uluslararası karşılaştırma yapılabilir özellikteki istatistiklerinin derlendiği yıllık raporudur.
- 2008 raporu, günümüzde gençlerin %57'sinin üniversiteye devam etmekte olması sonucunu doğurmuş olan, eğitim alanındaki sürekli genişleme sürecini izliyor.
- Uluslararası karşılaştırmalar, büyümenin beraberinde getirdiği güçlükler ile baş etmeye çalışan eğitim sistemlerinin kendilerine farklı merceklerden bakarak dünyanın değişik yerlerindeki eğitim politikalarının nasıl işlediğini görmelerini sağlayabilir.

Zor seçimler ya da zor zamanlar – genişlemekte olan eğitim sistemlerine yatırım yapmada sürdürülebilir stratejiler

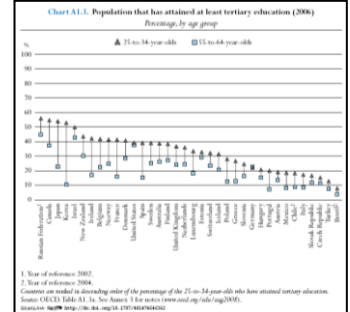
OECD devletlerinin eğitim sistemlerine yönelik büyük hedefleri var; eğitim sistemlerini hem niceliksel hem de niteliksel anlamda geliştirmek istiyorlar. Ancak, kamu bütçeleri çok kısıtlı ve eğitim halen ağırlıklı olarak bir kamu işletmesi konumunda. Peki eğitime ayrılan fonlar bu alandaki ek talepleri karşılayabildi mi ve gelecekte karşılayabilecek mi?

Niceliksel anlamda, on yıllardır süregelen eğitime katılım ve eğitimsel çıktılardaki artış devam ediyor; hem de geçmişteki birçok öngörüğü aşan bir hızda. OECD ülkelerinin çoğunda lise eğitimini tamamlamanın neredeyse evrensel hale gelmesiyle birlikte, son zamanlardaki en büyük büyüme yükseköğretim kademesinde gerçekleşti (**Gösterge A3**). 1995 yılında ilgili yaş grubunun %37'si üniversite seviyesindeki programlara devam ederken, günümüzde tüm OECD ülkelerinin ortalaması %57'dir (**Gösterge A2**). Geçmişteki eğilimlere bakarak geleceği tahmin etmek her zaman güçtür. Yükseköğretim kademesindeki büyüme, kalifiye personele yönelik talebin sürekli artması sonucu bu hızda devam edecek mi? Yoksa yükselen eğri düzleşip gelirlerde görece gerileme mi olacak? 20. yüzyılın başlarında pek kimse lise eğitiminin yüzyılın sonunda OECD ülkeleri arasında büyük ölçüde evrensel hale geleceğini tahmin edemezdi herhalde (**Gösterge C2**). Dolayısıyla 21. yüzyılın sonunda yükseköğrenimin nasıl bir evrim geçireceğini tahmin etmek de aynı derecede zordur.

Açık olan şu ki, günümüzde, gerek maaşların daha yüksek, gerekse iş bulma olanaklarının daha iyi olması bakımından bir yükseköğretim belgesi sahibi olmak için hâlâ güçlü teşvikler var (**Göstergeler A8, A9 ve A10**). Ayrıca, işgücü pazarında son derece nitelikli elemanlara olan talep önemli oranda artmış bulunuyor (**Gösterge A1**).

Talebin kaliteyi en azından aynı seviyede devam ettirerek karşılanmasının, mevcut harcama düzeylerinin korunması ya da arttırılması ve eğitim harcamalarının verimliliğinin iyileştirilmesi yönünde baskılar yaratması kaçınılmazdır. Nitekim son yıllarda hem mutlak olarak hem de kamu bütçeleri içindeki pay bakımından harcama düzeylerinde dikkate değer artışlar görülmüştür. Geçen on yıl içerisinde tüm eğitim kademelerindeki eğitim kurumlarına ayrılan mali kaynakların toplam tutarı bütün ülkelerde artarken, yalnızca 2000 ile 2005 yılları arasındaki artış ortalama %19'dur. (**Gösterge B3**). 2005 yılına gelindiğinde, OECD ülkeleri tüm eğitim kademeleri için toplam GSYİH'nın %6.1'ini harcamakta olup, bunun %86'sı kamu kaynaklarından sağlanmakta ve 28 OECD ülkesinden 7'si dışındaki tümünün harcama oranı en az %5 idi. (**Gösterge B2**). Devletlerin bu alandaki çabalarının gözle görülür bir başka göstergesi ise, eğitime yapılan kamu harcamalarının tüm kamu harcamaları içindeki payının 1995 ile 2005 yılları arasında %1'den daha fazla – %11.9'dan 2005

Grafik A1.3 En az yükseköğretim düzeyinde eğitim almış nüfus (2006)

yılında %13.2'ye – artış göstermiş olmasıdır.. Eğitim harcamaları Kanada, Fransa, Macaristan, Portekiz ve İsviçre dışındaki tüm ülkelerde en az diğer sektörlerle aynı hızda artmıştır (**Gösterge B4**).

Eğitim alanındaki kamu harcamalarının artmasına paralel olarak, (özellikle yükseköğretim kademesinde olmak üzere) öğrenci sayılarındaki hızlı artışa ayak uydurmak ve eğitim kurumlarına sağlanan kaynakları arttırmak için yeni finansman kaynakları da aranmaya başlanmıştır (**Gösterge B3**). Tüm eğitim kademeleri birlikte ele alındığında, eğitim harcamalarının %86'sı hâlâ kamu kaynaklarından olmakla beraber, inceleme konusu ülkelerin yaklaşık dörtte üçünde 1995 ile 2005 yılları arasında özel harcamalar kamu harcamalarından daha hızlı artmıştır. Bazılarında yükseköğretim kurumlarındaki özel finansman oranının seviyesi yükseköğretimin esas olarak devletin sorumluluğu altında olduğu görüşüne meydan okumaya yetecek yükseklikte. Gerçekte, en azından yükseköğretim kademesi için, bu görüş giderek yerini eğitimin getirilerinin özel ve kamu arasında paylaşılmasından hareketle bu hizmetin sağlanmasında söz konusu maliyetlerin ve sorumlulukların da bunlardan doğrudan yararlananlar ile genel olarak toplum (*yani*, devletin yanı sıra özel olarak hanehalkı ve işletmeler) tarafından paylaşılması gerektiği yolunda bir algıya bırakıyor (**Gösterge B3**).

Bu yılın göstergelerinde eğitim alanında yatırımların arttırılmasına yönelik çabalar açıkça görülmekle beraber, kaynakların geçtiğimiz on yıl içinde gerçekleşen demografik ve yapısal değişimler ile paralellik gösterip göstermediği sorusu ortada duruyor. **B1 ve B2** Göstergeleri ilk ve orta öğretimde eğitim harcamalarının 1995 ile 2005 yılları arasında tüm ülkelerde öğrenci sayısından daha hızlı, hattâ bunların üçte ikisinden fazlasında kişi başına düşen GSYİH'dan bile daha hızlı arttığını göstermektedir. İlk ve orta öğretim kademelerinde öğrenci başına harcama ortalama olarak 2000 ile 2005 yılları arasında 1995 ile 2000 yılları arasına göre daha düşük bir hızda artmış olsa da, OECD üyesi ve ortak ülkelerden sekizinde bu artış ikinci dönemde %30 veya daha fazla olmuştur (**Göstergeler B1 ve B2**). Sonuç olarak, ilk ve orta öğretimde öğrenci başına düşen kaynaklarda son on yıl içerisinde büyük ölçüde artış gerçekleşmiştir. Dahası, 30 OECD ülkesinden 23'ünde, 5 ile 14 yaş arasındaki öğrenci sayısının önümüzdeki on yıl içerisinde azalması söz konusudur (**Gösterge A11, Eğitime Bakış 2006**), ve bu da genel olarak bütçe kalemlerinde istikrar devam ederse ilk ve ortaöğretimde öğrenci başına düşen kaynakların artmaya devam edebileceğini, bunun da program kalitesinde ve öğrenci performansında gelişme sağlanmasına yönelik önlemler için daha fazla kaynak ayrılmasına yol açabileceğini göstermektedir.

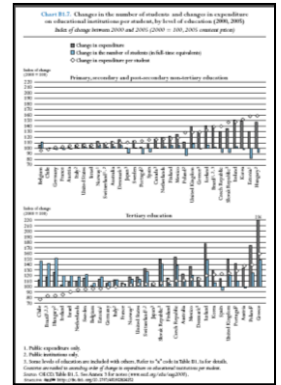
Ancak, yükseköğretim kademesinde tablo daha farklıdır. 1995 ile 2005 yılları arasında, yükseköğretim kademesindeki öğrenci başına düşen harcama, söz konusu harcamaların öğrenci sayılarındaki artışa ayak uyduramaması sonucu bazı durumlarda azalmıştır.. Yükseköğretim kademesindeki öğrenci sayısı artmaya devam eder ve

OECD bölgesine öğrenci akışı yabancı öğrencilerin eğitim maliyetinin tamamını ödemedikleri ülkelerde ek baskılar yaratırsa, ek yatırım olmadığı takdirde, kişi başına düşen harcamadaki düşüş eğiliminin daha da hızlanabileceği görülmektedir (**Gösterge C3**). Mevcut eğilimlerin devam etmesi ileride ülkeler arasındaki finansman seviyesi farklılıklarını da arttırabilir. 2005 yılında, yükseköğretim kademedeki öğrenci başına düşen harcamada Rusya Federasyonu'nda 3 421 USD ile İsviçre ve ABD'de 20 000 USD arasında değişen farklar 7 katı buluyordu (**Gösterge B1**).

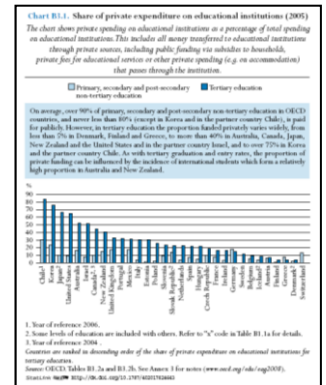
Dolayısıyla, en azından yükseköğretim kademesi için, ek mali kaynak ihtiyaçlarını karşılama konusunda sıkıntı yaşandığı açıktır. Ancak, daha fazla paranın tek başına yeterli olmayacağı da son derece nettir. Aynı zamanda eğitim alanındaki yatırımların da çok daha verimli hale gelmesi gerekmektedir. Bu soruyu ele alan OECD Ekonomi Dairesi, kaynakları mevcut seviyelerde tutarak öğrenim çıktılarını tüm OECD ülkelerinde ortalama %22 arttırma potansiyeli olduğu tahmininde bulunmuştur (**Gösterge B7, Bir Bakışta Eğitim 2007**). Bu, diğer sektörlerde yapıldığı gibi eğitimde köklü bir yenilenmeye gidilmesi ve kaynakların daha iyi değerlendirilmesi yönünde gereken çabanın boyutlarını göstermektedir. Tüm ülkelerde eğitime yatırılan kaynaklar ile öğrenim sonuçları arasındaki ilişkinin olsa olsa orta seviyede olduğunu ortaya koyan PISA sonuçları da öğrenim çıktılarında yüksek bir kalite elde etmek için paranın gerekli olmakla birlikte yeterli bir önkoşul olmadığını göstermektedir.

Bir Bakışta Eğitim'in bu yılki baskısında bu tartışma devam ettirilerek (**Gösterge B7**), öğrencilerin sınıf içerisinde kaç saat harcadıkları, okulda kaç yıl geçirdikleri, öğretmenlerin kaç saat çalıştıkları, sınıf büyüklükleri (temsili ölçü) ve öğretmen maaşları arasındaki mukayeseli artı eksiler dahil, ülkelerin kaynak yatırımlarında yaptıkları politika tercihleri incelenmiştir (**Göstergeler C4, D1, D2, D3 ve D4**). Sonuçlar, ülkelerin benzer harcama düzeylerinin lise eğitimindeki çeşitli çelişik politika tercihlerini maskeleyebildiğini göstermektedir. Bu ise, genel olarak eğitime ne kadar harcadığı ile öğrenci performans düzeyi arasında hiç de basit bir ilişki olmamasının nedenini bir ölçüde açıklayabiliyor. Örneğin, Kore ve Lüksemburg'da, öğrenci başına düşen maaş maliyetleri (bu ülkelerin milli gelirleri arasındaki önemli farklılıkları eşitlemek için, kişi başına düşen GSYİH içindeki yüzde olarak) OECD ortalamasının oldukça üzerinde (% 10.9 olan ortalamaya kıyasla, Kore'de % 15.5, Lüksemburg'da % 15.2). Ancak, Kore sınıfların nisbeten büyük olması pahasına öğretmenlere görece yüksek maaşlar öderken, Lüksemburg'da öğrenci başına düşen ortalama maaş maliyetlerinin ortalamanın üzerinde olması hemen hemen tamamen sınıfların çok küçük olmasıyla ilişkili (**Gösterge B7**). Eğitim hizmetlerinde verimliliğin artırılması için ülkelerin bu tür tercihleri dikkatle değerlendirmeleri ve bu tür tercihlerin yapılan yatırımın karşılığının alınması ile ilişkisi konusundaki bilgi tabanını geliştirmeleri gerekmektedir.

Grafik B1.7 Eğitim kademesine göre, öğrenci başına düşen eğitim harcamalarındaki değişimler ile öğrenci sayılarındaki değişimler (2000, 2005)

Grafik B3.1 Eğitim harcamalarında özel kurumların payı (2005)

İnceleme aynı zamanda çeşitli farklı eğilimleri de ortaya koyuyor. Ortaöğretim kademesinde öğrenci başına düşen maaş maliyetinin (kişi başına düşen GSYİH içindeki yüzde olarak) en düşük olduğu ülkelerde, bunun başlıca nedenini genellikle maaşların kişi başına düşen GSYİH içindeki oran olarak görece düşük seviyelerde olması oluşturuyor. İzlanda, İrlanda, Norveç, Polonya, Slovak Cumhuriyeti ve İsveç için bu geçerli. Başlıca istisnayı oluşturan Meksika’da, öğretmen maaş maliyetlerinin kişi başına düşen GSYİH içindeki oran olarak OECD ortalamasının epey üzerinde olması sınıfların büyük olmasıyla dengeleniyor (**Gösterge B7**).

Yine, öğrenci başına düşen harcamalarda artış yaşanan ülkelerin bunların nasıl uygulamaya konulduğuna dikkatle bakmaları gerekmektedir.

Yükseköğretim kademesinde ortaya çıkan finansman şekilleri ilk ve orta öğretimdekilerden farklılık gösteriyor. Her şeyden önce, yükseköğretim kademesinde özel fonlar ilköğretim ve ortaöğretim kademelerine göre çok daha yaygın olarak kullanılıyor. Söz konusu kademe özel finansman toplam harcamaların ortalama %27’sini oluşturup, Avustralya, Japonya, ABD ve ortak ülkelerden İsrail’de %50 seviyesini aşıyor, Kore ile ortak ülkelerden Şili’de ise %75’in üzerine çıkıyor (**Gösterge B3**). Bir yandan özel ve kamu finansmanı arasındaki denge, öte yandan ülkelerin yükseköğretim kurumları için çeşitli şekillerde kamu sübvansiyonları sağlama yeteneği, yükseköğretimin finansmanına ilişkin yaklaşımlardaki büyük farklılıkları açıklayabilecek başlıca iki etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı ülkeler yeni özel kaynaklar bulmuş, bazıları ise kamu finansmanını arttırmış iken bunların ikisini de yapmayan ülkeler büyüme ile kalitenin bir arada gerçekleştirilmesinde gitgide zorlanmaktadırlar.

Şimdiye dek İskandinav ülkeleri gerek bireylere gerekse toplumlara yüksek getiriler sağlayan bir yatırım olarak büyümeyi, hem kurumlara, hem de öğrencilere ve hanehalkına yardım dahil, büyük çaplı kamu harcamaları yaparak gerçekleştirdiler. Avustralya, Kanada, Japonya, Kore, Yeni Zelanda, Britanya ve ABD gibi ülkeler ise yükseköğretime katılımı mali yükün bir kısmını öğrencilere ve ailelere aktararak arttırdılar. Bu ülkelerin birçoğunda okul ücretleri kurumlar tarafından belirleniyor (çoğunlukla bir tavan rakamla) ve öğrencilerin işgücü pazarında geleceğe yönelik beklentilerine ve mezun olunca almaları beklenen maaş seviyelerine göre değişebiliyor (**Gösterge B5**). Bunlar çoğunlukla dar gelirli ailelerden gelen öğrencilere krediler ve/ya burslar şeklinde mali destek verilmesiyle ve de tüm öğrencilere avantajlı koşullarda krediler sunulmasıyla birlikte uygulanıyor. Örneğin, Avustralya ve Yeni Zelanda, okul ücretleri için gelire bağlı kredi sistemlerini tüm öğrencilere destek olarak sunup, geçim masrafları için mali duruma bağlı gelir desteği ile birlikte, alt sosyo-ekonomik gruplardan öğrencileri hedefleyen ve genel eğitim ve barınma masraflarının karşılanmasına yardımcı olmak için burslar veriyor. Bu uygulamanın dezavantajlı sosyo-ekonomik kesimlerden

Grafik B7.1 Ortaöğretim kademesinde, kişi başına düşen GSYİH içinde yüzde olarak öğrenci başına düşen öğretmen maaş maliyetine çeşitli etmenlerin katkısı (2004)

öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına girme olanaklarının kısıntıya uğramamasını sağladığı görülmüştür.

Bunun tersine, birçok Avrupa ülkesi üniversitelerde öğrenci başına eskiden düşen kamu harcaması seviyesini korumak için bu harcamaları gereken ölçüde arttırmamasına karşın, üniversitelerin okul ücreti almalarına izin vermemektedir. Sonuç olarak, söz konusu ülkelerdeki kurumların bütçesel anlamdaki sıkıntıları artmaktadır ve bu durum sonunda sunulan programların kalitesini tehlikeye sokabilir. Avrupa ülkelerinin çoğunda yükseköğretim kademesinde öğrenci başına düşen ortalama harcamanın günümüzde ABD'nin yaptığı harcamanın yarısının oldukça altında bir seviyede olması çok çarpıcı bir karşılaştırmadır. Kamu yatırımlarının artırılması ile özel finansman oranının artırılması arasındaki tercihler zor olmakla birlikte, daha fazla ve daha kaliteli yükseköğretime olan talebin artması karşısında ikisini de yapmanın artık bir seçenek olmadığı görülüyor.

Eğitim sistemlerini daha ileriye taşıırken, ülkelerin eğitime yeterli finansman sağlanması konusunda çok yönlü bir yaklaşım benimsemeleri gerekiyor. Kamu harcamalarından ayrılan paylarda eğitime öncelik verilmesini ele almanın yanı sıra, yükseköğretim kademesinde özel finansmanın nasıl arttırılabileceğini, eğitim sistemi içerisinde kalitenin yükseltilmesi için hangi alanlara öncelik verilmesi gerektiğini ve kaynakların nasıl daha verimli kullanılabilceğini de ele almaları gerekli olabilir. Burada sorun bunu hakkaniyet ilkesini sekteye uğratmayacak şekillerde gerçekleştirmektir. Göstergeler, birçok ülkede babaları yükseköğretime tamamlamış olan öğrencilerin yükseköğretime devam etme olasılığının çok daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu durum, kuşaklar arasında eğitim seviyeleri bakımından ilerlemeyi teşvik edici uygulamalara gerek olduğuna işaret ediyor. Yükseköğretime devam edilmesinde hakkaniyeti sağlamanın bir yolu, kamu sübvansiyonlarının güçlendirilmesi ve öğrenci kredileri ile burslar şeklindeki mali yardımlar arasında iyi bir denge sağlanması olabilir. Bazı incelemeler bursların dezavantajlı sosyo-ekonomik gruplardan öğrencilerin öğrenime devam için teşvik edilmesinde kredilerden daha verimli olabileceğini, kredilerin ise diğer sosyo-ekonomik gruplarda daha etkili olabileceğini göstermektedir (**Göstergeler A7 ve B5**).

Kaynak ayırma sorununun ötesinde, öğrencilerin ortaöğretim programlarından ve yükseköğretim programlarına geçişte tercihlerini bilinçli yapmaları için rehberlik mekanizmalarının geliştirilmesi de mezuniyet oranlarında etkili olabilir ve harcamalar üzerindeki baskıları azaltabilir. Çünkü elde bu konuda veri bulunan 19 OECD ülkesinde ortalama olarak öğrencilerin %31 kadarı kaydoldukları yükseköğretim programlarını tamamlamamaktadır (**Göstergeler A3 ve A4**).

Gösterge A1 işgücü pazarında sonuçları zayıf olan programların belirli sektörlerde artan insan kaynakları ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesinin de ele alınması gereken bir mesele olduğuna işaret etmektedir. OECD ülkelerinde ekonomide nitelikli işlerin sayısı,

genellikle bu işlere uygun, yüksek seviyede genel eğitime ve iş eğitimi yeterliklerine sahip kişi sayısından daha fazla.

Eğitim sistemlerinde büyüme ve gelişmenin erişimde iyileşme sağlayacak, kaliteyi arttıracak ve paranın karşılığını daha iyi verecek şekilde yönetilmesi öne zor görevler koyuyor ve devletlerin buna çözüm getirecek yolları bulması gerek. Bilgi toplumu gelip geçici olmayıp, yetenekli, yüksek nitelikli ve yenilikçi insanları gerektiriyor, ve eğitime katılımın artması gençlerin ve ailelerinin bu mesajı aldıklarını gösteriyor. Yükseköğretimdeki büyümenin ne kadar devam edeceğini hiç kimse öngöremezse de, ülkelerin öğrenci sayılarındaki artışı karşılayabilecek ve sürdürülebilir mali sistemlere ihtiyacı var. Bunun yapılmaması bilgi toplumunu eğitim olanaklarına sahip olanlarla sahip olamayanlar şeklinde kutuplaşmış bir dünya haline gelebilir.

Bu ise zor seçimler yapılmasını gerektiriyor. Bu politika tercihlerinden bazılarının farklı ülkelerde nasıl yapıldığının ortaya konması bu yılın *Bir Bakışta Eğitim* raporunun önemli bir amacını oluşturmaktadır. Ülkelerin içinde bulunduğu farklı koşullarda öğrencilerin öğreniminin desteklenmesi doğrultusunda çeşitli politikaların ve tercihlerin nasıl en etkin bir şekilde bir araya getirildiğinin anlaşılması için çok daha fazla çalışma yapılması gerekecektir. Uluslararası karşılaştırmalar bunun kolaylaştırılmasında güçlü bir araç oluşturabilir. Söz konusu karşılaştırmalar eğitim sistemlerinin kendilerine bir de dünyanın başka yerlerinde planlanan, uygulanan ve başarıyla sonuçlanan politikaların merceği altında bakmalarına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda, eğitim hizmetlerinde verimlilik, hakkaniyet ve kalite açısından eğitim alanında nelerin mümkün olduğunu da göstermekte ve benzer sorunlara farklı eğitim sistemlerinin nasıl eğildiğinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir.

Ayrıca, bu yılın *Bir Bakışta Eğitim* raporu şu soruları da yanıt veriyor: 15 yaşındaki öğrenciler fen bilimleri alanında neler yapabiliyor (**Gösterge A5**), fen derslerinin öğrenilmesi ve okul ile ilgili anne-babaların algıları neler (**Gösterge A6**), anne-babaların sosyo-ekonomik durumu öğrencilerin yükseköğretime katılımını etkiliyor mu (**Gösterge A7**), eğitim finansmanı hangi kaynaklar ve hizmetler için harcanıyor (**Gösterge B6**), mesleki eğitim programları ne ölçüde yaygın (**Gösterge C1**), yetişkinler bir işte çalışırken genel eğitime ve iş eğitimine katılıyorlar mı (**Gösterge C5**), eğitim sistemlerinde değerlendirmeler nasıl kullanılıyor (**Gösterge D5**) ve son olarak, eğitim sistemlerinde kararlar hangi düzeyler tarafından alınıyor (**Gösterge D6**).

OECD, sadece şu anda yapılabilir olan alanlarda değil, kavramsal çalışmalarda daha bir hayli yatırım yapılması gereken alanlarda da politikalarla ilgili uluslararası kıyaslamaların daha da geliştirilmesine aktif bir şekilde devam edecektir. Gerek kavramsal, gerekse yöntemsel açılardan büyük bir atılım oluşturan OECD Uluslararası Öğretim ve

Öğrenme Araştırmasına (TALIS) başlanması, OECD Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programının (PISA) daha da geliştirilmesi ve bunun OECD Uluslararası Yetişkin Yeterlikleri Değerlendirme Programı (PIAAC) ile tamamlanması, ve de yüksek öğrenim sonuçları değerlendirmesinin (AHELO) araştırılması konusundaki ilk çalışmalar bu doğrultudaki önemli adımları oluşturacaktır.

Raporun tam metni için: www.oecd.org/edu/eag2008

Bu özet metin içinde basılı sayfadan Excel™ dosyaları sunan bir hizmet olan **StatLinks** yer almaktadır!

© OECD 2008

Bu özet metin, resmi bir OECD çevirisi değildir.

Bu özet metin, OECD telif hakkı ve yayının aslının ismi belirtilmek koşuluyla çoğaltılabilir.

Değişik dillerdeki özet metinler, aslı İngilizce ve Fransızca dillerinde yayınlanan OECD yayınlarının kısaltılmış çevirileridir.

Bu yayınlar OECD İnternet Kitabevi'nden ücretsiz olarak temin edilebilir

www.oecd.org/bookshop/

Daha fazla bilgi için, OECD Halkla İlişkiler ve İletişim Müdürlüğü, Haklar ve Çeviri Birimi'ne başvurunuz.

rights@oecd.org

Faks: +33 (0)1 45 24 99 30

OECD Rights and Translation Unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
Fransa

İnternet web sitemiz: www.oecd.org/rights/

